

PROFILAKTIKA INSPEKTORINING HUQUQBUZARLIKLARNING YAKKA TARTIBDAGI PROFILAKTIKASINI TASHKIL ETISH FAOLIYATI

Rixsitillayev Saidiskandar Doniyorxoji o`g`li

O`zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi

3-o`quv kursi 307-guruh kursanti

Annotatsiya: Maqolada profilaktika inspektorlarining huquqbuzarliklarning yakka tartibdagi profilaktikasini tashkil etish, uning o'ziga xos xususiyatlari, vazifalari, maxsus profilaktik chora-tadbirlarning bugungi kundagi holati, tizimi, ushbu faoliyatga to'sqinlik qilayotgan omillar, ilg'or xorij mamlakatlari tajribasi o'rganilib bu borada erishilgan ijobiy natijalarni mustahkamlash yuzasidantakliflar ishlab chiqilgan, profilaktika inspektorining huquqbuzarliklarning yakka tartibdagi profilaktikasi bo'yicha faoliyatining tashkiliy asoslari keltirilgan.

Annotation: The article examines the organization of individual prevention of crimes by preventive inspectors, its specific features, tasks, the current state of special preventive measures, the system, the factors hindering this activity, the experience of advanced foreign countries, and the achievements in this regard. proposals for strengthening positive results were developed, the organizational bases of the prevention inspector's activity on the individual prevention of violations were presented.

Fuqarolarning huquq va erkunliklarini ta'minlash, jamoat tartibini saqlash jinoyatchilik va huquqbuzarliklarni oldini olish, aniqlash va bartaraf etish, hozirgi vaqtda eng dolzarb vazifa hisoblanadi. Mamlakatimizda, 2014-yil 14 mayda "Huquqbuzarliklar profilaktikasi to'g'risida"gi qonunning qabul qilinishi huquqbuzarliklar profilaktikasi faoliyatini tubdan isloh qilish bo'yicha amalga oshirilyotgan ishlarning yangi bosqichini boshlab bergan bo'lsa, 2017 yildan boshlab esa mamlakatimizda huquqbuzarliklar profilaktikasi va jinoyatchilikka qarshi kurash bo'yicha faoliyatni muvofiqlashtirishning mutlaqo yangi va ta'sirchan tizimini yaratish qonun buzilishlarining oldini olish va ularni bartaraf etishning zamonaviy tashkiliy-huquqiy mexanizmlarini joriy etish maqsadida bir qancha farmon va qarorlar qabul qilindi. Hozirgi kunda zamonaviy axborot kommunikatsiya texnologiyalari shu jumladan, videokuzatuv, elektron hisobga olish va o'zaro axborot almashish, idoralararo ma'lumotlar bazalari tizimlari profilaktik ishlarga keng joriy etilmoqda. Ayniqsa, huquqbuzarliklarning oldini olish va jinoyatchilikka qarshi kurashish faoliyatiga axborot-kommunikatsiya texnologiyalari keng tatbiq

qilinmoqda. Bundan tashqari profilaktika inspektorlari qaysi toifadagi shaxslar bilan ko'proq ishlashi va bunda huquqbuzarliklarning keskin kamayishi uchun huquqbuzarliklarning oqibatlariga qarshi kurashish emas uning barvaqt oldini olish zarurligi o'z ifodasini topgan. Shuningdek, profilaktika inspektorlarning yakka tartibdagi profilaktikasi bo'yicha faoliyatini tashkil etishning bugungi holati, amalga oshirish chora-tadbirlari, usullari va ushbu sohaga tadbiriq etilishi lozim bo'lgan bir qancha takliflar bayon etilgan. Islohotlar natijasida mahallalarda tinchlik-osoyishtalik yanada mustahkamlandi, jinoyatlarni tez va to'liq ochish ko'rsatkichi yaxshilandi. Profilaktika inspektorlarining vazifa va vakolatlari sifatida huquqbuzarliklarni oldini olish va ularga barham berish, huquqbuzarliklarning sodir etilish sabablari va ularga imkon beruvchi shart-sharoitlarni aniqlash va bartaraf etish bo'yicha yakka tartibdagi profilaktik chora-tadbirlarni amalga oshirish, shuningdek, huquqbuzarlik sodir etishga moyil, g'ayriijtimoiy xulq-atvorli, huquqbuzarliklar sodir etgan shaxslar bilan huquqbuzarliklarning yakka tartibdagi profilaktikasi chora-tadbirlarini amalga oshirishini, profilaktika inspektorlari xizmat vazifalarini o'z xizmat hududlarida bajarayotgan vaqtda huquqbuzarliklarning yakka tartibdagi profilaktikasini doimo amalga oshirib borishi lozim va bu huquqbuzarliklarning barvaqt oldini olishning eng ta'sirchan usuli va vositasi hisoblanadi.

Huquqbuzarliklar yakka tartibdagi profilaktikasi –bu huquqbuzarliklar profilaktikasini bevosita amalga oshiruvchi organlar va muassasalarning g'ayriijtimoiy xulq-atvorli, huquqbuzarliklar sodir etishga moyil bo'lgan, huquqbuzarliklar sodir etgan shaxslarni aniqlash, ularning hisobini yuritish va ularga tarbiyaviy ta'sir ko'rsatishga doir faoliyati huquqbuzarliklarning yakka tartibdagi profilaktikasi.

Huquqbuzarliklarning yakka tartibdagi profilaktikasi chora-tadbirlari quyidagilardan iborat bo'lib ular quyidagilar:

- profilaktika suhbatlari;
- rasmiy ogohlantirish;
- huquqbuzarliklarning sodir etilishi sabablari va ularga imkon berayotgan shart-sharoitlar to'g'risida xabardor qilish;
- ijtimoiy reabilitatsiya qilish va ijtimoiy moslashtirish;
- profilaktik hisobga olish;
- majburiy davolanishga yuborish;
- ma'muriy nazorat.

Profilaktika suhbatlari shaxsni jamiyatda qabul qilingan xulq-atvor normalari va qoidalariga rioya etishga ishontirishdan, g'ayriijtimoiyxulq-atvorning ijtimoiy va huquqiy oqibatlarini hamda huquqbuzarlik sodir

etganlik uchun qonunda belgilangan javobgarlikni tushuntirishdan iborat bo'ladi. Profilaktika suhbatlari huquqbuzarliklar profilaktikasini bevosita amalga oshiruvchi organ yoki muassasa joylashgan erda, shuningdek shaxsning yashash, o'qish, ish joyida yoxud bevosita g'ayriijtimoiy xulq-atvor yoki huquqbuzarlik aniqlangan joyda o'tkaziladi. Profilaktika suhbatlari davomida shaxsning o'ziga xos xususiyatlari, uning turmush tarzi va ijtimoiy-maishiy yashash sharoitlari, shuningdek g'ayriijtimoiy xulq-atvorning yoki sodir etilgan huquqbuzarlikning sabablari va shart-sharoitlari aniqlanadi. Ilgari o'tkazilgan profilaktika suhbatlari ijobiy natija bermagan va shaxs g'ayriijtimoiy xulq-atvorni yoki huquqbuzarlik sodir etishga moyillikni davom ettirgan hollarda, unga nisbatan rasmiy ogohlantirish qo'llaniladi. Profilaktika inspektorlari profilaktik suhbat olib borish orqali shaxsning o'ziga xos xususiyatlari undagi mavjud muammolarni, uning oilaviy ahvoli huquqbuzarlik sodir etishga qay darajada imkoniyatlari mavjud ekanligi holatlarini batafsil o'rganib unga nisbatan qay tartibda ta'sir o'tkazish va uning huquqbuzarliklar sodir etishining oldini olish imkoniyatlarini baholashga yordam beradi.

Rasmiy ogohlantirish –bu shaxsga uning g'ayriijtimoiy xulq-atvorni davom ettirishiga yo'l qo'yib bo'lmasligi to'g'risida yozma ravishda tushuntirishdan, shuningdek huquqbuzarlik sodir etishga moyil bo'lgan shaxsni huquqbuzarlik sodir etganlik uchun javobgarlik haqida ogohlantirishdan iborat bo'ladi. Rasmiy ogohlantirish huquqbuzarliklarning yakka tartibdagi profilaktikasini amalga oshirishga mas'ul bo'lgan mansabdor shaxsi tomonidan chiqariladi hamda shaxsga imzo qo'ydirib e'lon qilinadi, u imzo qo'yishdan bosh tortgan taqdirda esa, rasmiy ogohlantirishga bu haqda yozib qo'yiladi. Bu profilaktika chora-tadbiri huquqbuzarlik sodir etish arafasida bo'lgan yoki huquqbuzarlik sodir etishga tayyorlanayotgan shaxslarga nisbatan qo'llanilgan ularni bu niyatlaridan qaytarishda o'zining juda kata samarasiga ega hisoblanadi.

Huquqbuzarliklar profilaktikasini bevosita amalga oshiruvchi yoki unda ishtirok etuvchi organ yoki muassasa, o'z vakolatlari doirasida, g'ayriijtimoiy xulq-atvorli shaxslar, huquqbuzarliklar sodir etishga moyil bo'lgan, huquqbuzarliklar sodir etgan shaxslar haqida ish, o'qish joyidagi ish beruvchini, yashash joyidagi fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organini g'ayriijtimoiy xulq-atvorning va sodir etilgan huquqbuzarlikning holatlarini, shuningdek ularga imkon berayotgan sabablar va shart-sharoitlarni ko'rsatgan holda xabardor qilishga haqli.

Profilaktik hisobga olish ushbu Qonunning 35-moddasida nazarda tutilgan shaxslarga nisbatan ularning tuzalishi va takroran huquqbuzarlik sodir etishining oldini olish maqsadida ichki ishlar organlari tomonidan amalga

oshiriladigan profilaktika tadbirlari majmuidir. Profilaktik hisobga olishni amalga oshirish tartibi va shartlari ushbu Qonun va boshqa qonunchilikda belgilanadi.

Shaxsni majburiy da'volanishga yuborish -bu surunkali alkogolizm, giyohvandlik yoki zaharvandlikka chalingan shaxs tomonidan jamoat tartibi, boshqa shaxslarning huquqlariga yoxud aholining xavfsizligi, sog'lig'i va jamiyatning axloqiga tahdid solgan taqdirda ichki ishlar organlari "Surunkali alkogolizm, giyohvandlik yoki zaharvandlikka muhtalo bo'lgan bemorlarni majburiy davolash to'g'risida"gi qonun va boshqa qonunchilikka muvofiq uni majburiy davolanishga yuborish bo'yicha chora-tadbirlarni ko'radi.

Ma'muriy nazorat –bu ILOning jazoni ijro etish muassasalaridan ozod qilingan shaxslar ustidan ma'muriy nazorati tarbiyaviy-profilaktik ta'sir ko'rsatish chora-tadbirlari majmuidan iborat bo'ladi. Ma'muriy nazoratni o'rnatish, amalga oshirish va tugatish tartibi, shuningdek qo'llaniladigan cheklovlar ro'yxati jazoni ijro etish muassasalaridan ozod qilingan shaxslar ustidan ILOning ma'muriy nazorati to'g'risidagi qonunchilikda belgilanadi.

Yuqorida barcha yakka tartibdagi profilaktika chora-tadbirlarini amalga oshirish asoslari va tartibi keltirib o'tildi, ushbu profilaktika chora-tadbirlarini amalga oshirishda bir qancha yangi vositalarni qo'llash lozim bo'ladi misol uchun; profilaktik suhbatni amalga oshirish jarayonida mamalakatimizda qabul qilinayotgan yangi normativ-huquqiy hujjatlar ya'ni qonun, farmon, qaror va farmoyishlar loyihasi bilan muntazam tanishtirib borish amaliyotini tadbiq etish maqsadga muvofiqdir. Negaki, yangi O'zbekiston yangi demokratik huquqiy islohotlar amalga oshirilishini hayotning o'zi taqozo etmoqda, bu esa xalqimizning huquqiy ongi va huquqiy madaniyati yuqori bo'lishini talab qiladi. Huquqiy ong va huquqiy madaniyat darajasining o'sib orishi qaysidir ma'noda huquqbuzarlikning profilaktikasi ham hisoblanadi.

Bundan tashqari, rasmiy ogohlantirishni qayd etish elektron bazsini yaratish lozim, chunki profilaktika inspektori har bir shaxsning g'ayri-huquqiy harakatini tuzatishi uchun bir bor imkoniyat berilishi va bu imkoniyatdan o'ziga to'g'ri xulosa chiqarmaganida esa unga huquqbuzarligi uchun jazo tayinlanishi insonparvarlik prinsipini amalda namoyon bo'lishi va demokratik jarayondan dalolat beradi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, har qanday davlatda huquqbuzarliklar profilaktikasi va jinoyatchilikka qarshi kurashish eng muhim vazifalardan hisoblanadi. Chunki tartib bo'lgan, xavfsizlik ta'minlangan yurtda tinchlik-osoyshtalik, fayz-u baraka va taraqqiyot bo'ladi, jamiyat va davlat yuksalib boradi. Bu huquqbuzarlik va jinoyatchilikka qarshi kurashishni oqilona boshqaruv tizimi bo'lishini taqozo etadi.

Hozirgi kunda respublikamizda huquqbuzarlik va jinoyatchilikka qarshi kurashish bo'yicha ham keng ko'lamli ishlar olib borilmoqda. Ayniqsa, huquqbuzarlik va jinoyatchilikka qarshi kurashishning yangi tizimi zamonaviy transport vositalari va aloqa vositalarini yaratilishi, texnik ta'minot yaxshilanishi, jamoat joylarida videokuzatuv moslamalari o'rnatilishi bu borada juda qo'l kelmoqda. Jamoat tartibi va xavfsizlik masalalariga barcha idora, tashkilot va muassasa, har bir fuqaro e'tiborini qaratishi, bunga o'z hissasini qo'shishga da'vat etish bo'yicha targ'ibot-tashviqot ishlari olib borilayotgani ham o'z samarasini bermoqda. Biroq ushbu yo'nalishni yanada kuchaytirish talabi hamon yuqoriligicha to'ribdi. Bu esa mazkur masalaga yanada ko'proq e'tibor qaratishni, uni tahlillar, ilmiy tadqiqotlar asosida chuqurroq o'rganishni taqozo etadi.

Jinoyatchilikka qarshi kurashish, uning salbiy oqibatlarini oldini olish bugungi kunda jamiyatimizning har bir a'zosi oldida turgan dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Shuni unutmashimiz lozimki, biz XXI asrda globallasuv jarayonlari shiddatli tus olayotgan va jahon bozorida raqobat tobora kuchayib borayotgan asrda yashamoqdamiz. Bunday salbiy holatlarning bartaraf qilishda huquqbuzarliklarni oldini olish xizmatlari tomonidan o'tkazilayotgan maxsus profilaktik tadbirlarning to'g'ri tashkil etilishi hamda mahallada xizmat olib boradigan profilaktika inspektorlarining o'ziga xos nufuzi va xizmat faoliyatiga alohida e'tibor qaratishimiz maqsadga muvofiq bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi-2023
2. O'zbekiston Respublikasining 2014 yil 14 mayda qabul qilingan "Huquqbuzarliklar profilaktikasi to'g'risida"gi O`RQ-371 sonli Qonuni
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 10 apreldagi "Ichki ishlar organlarining faoliyati samaradorligini tubdan oshirish, jamoat tartibini, fuqarolar huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarini ishonchli himoya qilishni ta'minlashda ularning mas'uliyatini kuchaytirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi PF-5005 sonli Farmoni
4. 2021 yil 26 martdagi "Jamoat xavfsizligini ta'minlash va jinoyatchilikka qarshi kurashish sohasida ichki ishlar organlari faoliyatini sifat jihatdan yangi bosqichga ko'tarish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-6196 son Farmoni
5. O'zbekiston Respublikasining Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganining 24 yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimdagi «Qonun ustuvorligi va inson

manfaatlarini ta'minlash –yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi»
nomli ma'ruzasi

6. Lex.uz (normativ hujjatlar bazasi)